

SMS 654, Hellegård

© KORT & MATRIKELSTYRELSEN (G.115-96)

Moegård Museum

Arkæobotanisk gennemgang af materiale fra brandgrave, dateret til omkring 500 f.Kr.

Peter Hambro Mikkelsen

KONSERVERINGS- OG NATURVIDENSKABELIG AFDELING

Nr. 6 2003

SMS 654, Hellegård

Arkæobotanisk gennemgang af materiale fra brandgrave, dateret til omkring 500 f.Kr.

Peter Hambro Mikkelsen, cand.mag., ph.d.

Indledning

De undersøgte prøver stammer fra 18 brandgrave, der er udgravet på en fladmarksgravplads ved Hellegård.¹ De 18 brandgrave udgør en del af en større gravplads med mere end 70 grave, som blev undersøgt af arkæolog Kurt G. Overgaard fra Skive Museum i årene 1998 og 1999. Gravpladsen er placeret umiddelbart vest for en højgruppe, og gravene er arkæologisk dateret til overgangen mellem bronze- og jernalder, dvs. omkring 500 f.Kr.

Prøverne er modtaget fra Karen Margrethe Hornstrup, og er efter aftale gennemset for plantemakrofossiler med henblik på at afgøre, om der skulle være anvendt dyrkede afgrøder på bålet. En vedanatometisk undersøgelse er ikke foretaget, i stedet henvises til Malmros 2001.

Prøvebehandling

Prøverne er indleveret i tør tilstand. Prøvernes rumfang er målt, herefter er de gennemset under 7x forstørrelse i mikroskop. Der er ikke anvendt fraktionering eller sigter i forbindelse med gennemgangen af materialet.

Prøvernes indhold

- A 7 150 ml. Mange hvidbrændte knoglefragmenter. Noget trækul.
- A 10 90 ml. Hvidbrændte knogler og kun meget lidt trækul.
- A 38 450 ml. Mange hvidbrændte knogler og trækulsstykker (1 stk. *Pinus*, fyr), samt lyngkviste.
- A 40 50 ml. Hvidbrændte knogler, trækul.
- A 43 80 ml. Hvidbrændte knogler samt trækul. Indeholdt en del for-kullede korn og prøven blev derfor, som den eneste, gennemset grundigt. Der viste sig at være:

<i>Hordeum vulgare nudum</i>	Nøgenbyg	15
<i>Hordeum</i> cf., fragmenter	Bygfragmenter	12
<i>Triticum</i> sp.	Hvede sp.	1
<i>Cerealia</i>	Korn	11
Indet	Ubestemt	2

1. *Sæby sogn, Harre Herred, Viborg amt. 13.02.08-48. UTM 494526/6291160.*

- A 58 350 ml. Hvidbrændte knogler, trækul (1 stk. *Pinus*, fyr), enkelte rodfragmenter samt lyngkviste.
- A 66 125 ml. Meget fragmenterede hvidbrændte knogler. Nogle trækulsfragmenter, enkelte lyngkviste.
- A 67 20 ml. Hvidbrændte knogler og trækul. Enkelte lyngkviste.
- A 71 10 ml. Enkelte hvidbrændte knogler samt trækul. Nogle lyngkviste.
- A 74 80 ml. Hvidbrændte knogler, lidt trækul, men en del lyngkviste. Enkelte små lerkarskår er ikke sorteret fra.
- A 708 50 ml. Ingen knogler, noget trækul, en hel del lyngkviste.
- A 726 450 ml. Ingen knogler, kun trækul og trækulsstøv. En del lyngkviste.
- A 727 90 ml. Hvidbrændte knogler samt trækul. Nogle lyngkviste.
- A 728 40 ml. Hvidbrændte knogler og trækul samt et par keramikskår. Nogle lyngkviste.
- A 732 100 ml. Hvidbrændte knogler og overvejende små trækulsfragmenter.
- A 734 80 ml. En del hvidbrændte knogler samt trækul. Der blev fundet en formodet jerngenstand, som er lagt i separat fundæske.
- A 742 20 ml. Lidt trækul, en del lyngkviste. Meget beskidt prøve.
- A 743 100 ml. Hvidbrændte knogler, enkelte trækulsstykker samt lyngkviste.

Undersøgelsens resultat

De 18 gennemsete prøver indeholdt en varierende andel af forkullet materiale, hvor fragmentationsgraden af trækullet viste sig at være forholdsvis stor. Bortset fra to tilfælde blev der ikke forsøgt identificeret trækul til art. I de to tilfælde viste der sig at være tale om *Pinus*, fyr. Det så ud til, at denne træsort forekom i mange af de andre prøver, dette skal undersøges mikroskopisk før en endelig udtalelse.

Lyngkviste er så hyppigt forekommende, at det må formodes, at man har brugt lyngen som brændsel under ligbrændingen, eventuelt som optændingsmateriale.

Hvad angår dyrkede planter, så blev der i et enkelt tilfælde, A 43, fundet forkullede kornkerner af nøgenbyg i materialet. Nøgenbyg er almindeligt forekommende frem til omkring Kristi fødsel, hvor der sker et skift til avnklædt byg. Det forkullede korns bevaringstilstand var forholdsvis god.

Kornkernerne har sandsynligvis været tærsket og rensset for aksled og ukrudt, inden de er anbragt på bålet. Hvis de stadigvæk havde siddet i akset, burde der være bevaret rester efter aksleddene. Kornet har formentlig været brugt som gravgave, som i form af tilberedt mad er velkendt i jernalderen. Fødevarer til rejsen til det hinsides kan være stege eller brød, men kun sjældent er der fundet utilberedt mad i form af kornkerner. Anvendelsen af tærsket men endnu ikke tilberedt korn er derfor et aspekt, der kan kaste nyt lys over gravriterne.

Foruden kornprodukter er der enkelte gange fundet andre typer af spiselige planteprodukter. Fra undersøgelser af brandgrave fra Vindinge ved Silkeborg fremkom rester af rodknolde fra Knoldet Draphavre, *Arrhenatherum elatius tuberosum*, der har et højt stivelsesindhold og kan spises som en slags små »kartofler«. I undersøgelsen fremkom i en af gravene

også en del andre planter som f.eks. forkullede hasselskaller, rugkerner samt ukrudtsfrø. Forekomsten af rugkerner og ukrudtsfrø er af Robinson tolket som optændingsmateriale, hvilket meget vel kan have været tilfældet. Her adskiller materialet fra Hellegård sig ved at være rensset – og man vil næppe ud fra rent praktiske overvejelser anvende rensset korn som optænding.

Fundet fra Hellegård kan ikke fremvise samme artsrigdom som Vindinge, men fundet af bygkerner i Hellegård er med til at betone denne forholdsvis oversete fundgruppes betydning.

Det videre forløb

Flere af prøverne indeholder et tilstrækkeligt antal trækul til, at der kan foretages en identificering med basis i en rimelig numerisk repræsentativitet. I forbindelse med en sammenligning af de vedanatommiske bestemmelser på materiale fra brandgrave, der er udført af C. Malmros fra NNU, fremgår det, at *Pinus*, fyr, kun forekommer på Hellegård (Malmros 2001). En yderligere undersøgelse af det foreliggende materiale vil efter al sandsynlighed underbygge denne konklusion.

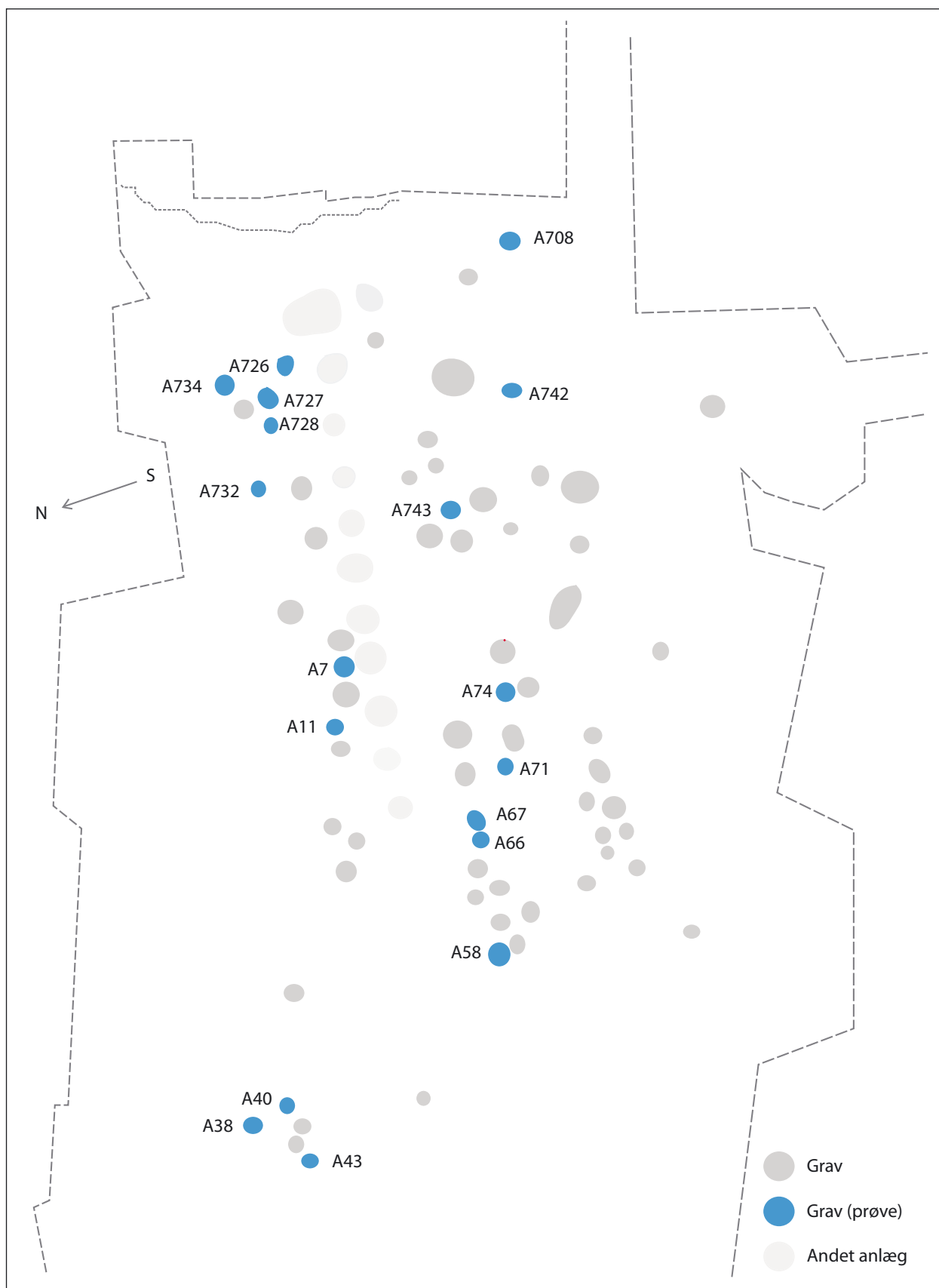
Den hyppige forekomst af lyng bør belyses yderligere ved en egentlig identifikation.

Litteraturhenvisning

Malmros, C. (2001): Vedbestemmelsesrapport NNU A. 8229.

Robinson, D.E. (1992): Plantemakrofossilanalyse af indholdet af seks brandgrave fra ældre romersk jernalder ved Vinding, Silkeborg. NNU Rapport (1992) nr. 24.

Bilag 1: SMS 654 Hellegård, Sæby sogn

Fladmarksgravplads fra overgangen yngre bronzealder-ældre førromersk jernalder.

Rapporterne fra Moesgårds konserverings- og naturvidenskabelig afdeling fremlægger resultater i forbindelse med specialundersøgelser af arkæologisk genstandsmateriale.

Heriblandt kan nævnes arkæobotaniske undersøgelser, vedanatomiske undersøgelser, antropologiske undersøgelser af skeletter samt arkæozoologiske undersøgelser.

Der optræder også andre typer dokumentationsfremlæggelser, som f.eks. besigtigelse af marinarkæologiske lokaliteter og metodebeskrivelser af konserveringsteknisk karakter.

Alle rapporter kan downloades fra Moesgaard Museums hjemmeside. Eftertryk med kildeangivelse tilladt.